

Entreprenörsanda fanns tidigt inom den skånska godsägaradeln.

Storgodsägarna drev sina jordbruk med säker blick för omvärldens politiska och kommersiella krav, och bidrog med sin kreativitet till att godsen fortlevde sekel efter sekel.

Det är en grupp forskare från Lund som undersökt hur de stora skånska godsen fungerade.

Projektet har under senare tid framför allt fokuserat på Vittskövle gods söder om Kristianstad, känt som adlig huvudgård redan på 1200-talet och efter hand ett av Skånes största jordagods.

- Vittskövle har ett innehållsrikt och välordnat godsarkiv där möjligheterna varit större än för andra storgods att studera den kontinuitet genom förändring varit vårt fokus, säger Sten Skansjö, docent i historia.

Forskargruppens ambition har inte varit att ge en heltäckande förklaring till kontinuiteten, utan pekar på några tänkbara yttre och inre orsaker.

- Till exempel berördes Skåne bara marginellt av reduktionen, indragningen av adelsgods på 1680-talet. De godsstyckningar lagstiftningen kring sekelskiftet 1900 tvingade fram i länder som Danmark och Tyskland förekom inte i Sverige.

Projektets forskning presenteras i boken *Gods och bönder från högmedeltid till nutid*, som är den tredje i en serie som givits ut på Lundaförlaget Nordic Academic Press.

Sten Skansjö menar att godsmiljöer ofta har betraktats som statiska och orörliga. Denna schablonbild avvisas i boken som behandlar ett brett spektrum från ekonomisk historia till musikvetenskap.

Tyngdpunkten i forskningsprojektet har legat på driften av godsen, relationen mellan godsherrar och bönder, företagandet och den ekonomiska utvecklingen.

- För Vittskövle visar vi till exempel sambandet mellan expansionen av storgodset under 1500- och 1600-talen, en andra våg av feodalt organiserad godsdrift under 1800-talet och den moderna agrarkapitalismen.

I en av uppsatserna beskriver docenten i ekonomisk historia Mats Olsson hur man använde de underlydande böndernas dagsverkpåbuds, som fanns ända fram till statarsystemet förbjöds 1945, och hur en ny godsstruktur skapades genom nedläggning av byar och gårdar.

Kontinuiteten i verksamheten avgjordes i hög grad av att det tidigt klev fram duktiga entreprenörer inom den skånska godsägaradeln. Under 1400- och 1500-talen ägdes Vittskövle av släkten Brahe, känd för sitt omfattande godssamlade.

- Den resursstarka högadeln utnyttjade uppsvinget i jordbruket. Brahe och andra tongivande släkter tog för sig av det kraftigt ökade utbudet på godsmarknaden, säger Sten Skansjö.

Tillgången på gårdar var efter kronans indragning av kyrkogods i samband med reformationen särskilt stort i Skåne.

- Den här utvecklingen ledde till att antalet huvudgårdar i adelns ägo mer än fördubblades från reformationen fram till att Skåne blev svenskt 1658.

Förändringen inom kontinuitetens ram uttrycks också genom den skånska högadelns närmande till en internationell elitkultur.

- Jens Brahe övergav den medeltida huvudgården som legat i Vittskövle by från 1200-talet och vars rester nu har undersökts arkeologiskt. År 1553 lät han sätta spaden i jorden för bygget av det nya renässansslottet, Skånes största borganläggning någon kilometer längre bort. Han vände helt enkelt ryggen åt småfolket.

Efterföljaren Christian Barnekow är en godsherre som för tankarna till vår tids framgångsrika entreprenörer och företagsbyggare. När han 1652 som 26-åring tog över som ”vd” på storföretaget Vittskövle led det skånska jordbruket sedan ett par år av lågkonjunktur.

- Halvseket dessförinnan hade varit en glansperiod för den jordägande adeln i Danmark, och den ekonomiska tillväxten skapade ordentligt klirr i kassakistorna på slotten runt om i landet.

Utom på Vittskövle, där en svag företagsledning med Christians far Hans Barnekow i spetsen missade de affärsmässiga möjligheter jordbruksboomen erbjudit. Dålig likviditet ledde dessutom till att en rad pantsatta gårdar gick släkten ur händerna.

- Men Christian vände den besvärliga situationen, lyckades bemästra lågkonjunkturen skickligare än de flesta andra storgodsägare och visade dessutom politisk fingertoppskänsla under Skånes övergång till Sverige, säger Sten Skansjö.

För den trendkänslige godsherren rullades röda mattan ut inte bara till svenska Riddarhuset utan också till Riksdagen och presidentämbetet i Göta hovrätt.

Christian Barnekow dog 1666 och i över två decennier styrde hans änka Birgitte Vittskövle godsimperium - en kvinnlig koncernchef redan för 350 år sedan. Den skånska högadeln var sannerligen inte rädd att pröva nya vägar inom kontinuitetens ram.

Thorsten Sandberg